

G eandewei

KERKBLAD

Jaargang 27 - nummer 12
vrijdag 12 juni 2020
editie Dokkum e.o.

foto: Willem Wilstra

Protestantse
Kerk

Wat heeft ú met Israël?

In lintsje foar
Martsje mantelsoarger?

Wat is een kerk?

Geloofsgetuige
Hemma van Gurk

Column Tettie Stiemsma

Martsje mantelsoarger

It is takom moanne alwer 42 jier lyn. Like lang hast as ús heit doe âld wie; 45 jier. Om him draait dit stikje. 11 july

1978, benei boufak en we soenen mei fakânsje, mar wy bedarren yn it sikehûs. Heit wie thúsbrocht fan syn wurk. Hie freeslike pineholle en wie by thúskomst al healsidich ferlamme. De ambulânse gie streekrocht nei Ljouwert, nei it Roomske sikehûs. De wiken dernei wiene ûnwis en aaklik. Der waard tocht oan tromboaze mar heit knapte net op. By ûndersyk yn Grins tochten se oan in harsen-tumor. Earst nei fiif wike waard dúdlik dat it in harsenynfarkt west hie... Heit waard operearre op 18 augustus. As in sterke jongkeardel wie er seis wike earder moarns út é hûs stapt. Mei in stôk kaam er begjin septimber yn 'e earm fan mem werom. Mar hy wie der wer! Wat wiene we bliid, al feroare der in soad.

It skildersbedriuw waard ferkocht en sneintemoarnen nei tsjerke bleau it oargel stil yn de keamer. *Dichter und Bauer* spylje slagge net mear. Heit krige fysio en stie drok mei it strykizer te swaaien yn de keamer om wer krêft te krijen yn syn earm. Noch sa'n punt: as bern wie him ôflearde om links te skriuwen no wie er rjochtssidich beheind en koe hy ek mei dy hân net mear skriuwe.

Mar ús mem wie syn grutte stipe. Letterlik en figuerlik syn hannen en fuotten. De doktoaren yn Grins hiene ferteld dat er in heal jier nei de tiid wer folle mear koe. Dus it wie de sneins 18 febrewaris - nei de grutte sniestoarm fan '79 - doe't er sei: 'Martsje, it is hjoed presys in heal jier lyn dus ik moat wer folle mear kinne...'

Dat folle mear kaam nea wer hielendal. Ik troude yn 1979 en de folgjende jierren alle jongere sussen. Op al ús trouwerijen wiene heit en mem. En wûnder o wûnder, seis brulloften fan pake- en beppe-sizzers mochten se meimeitsje. Noch altyd wenje se yn itselde hûs. Noch altyd fersoarget ús mem ús heit. It lêste jier mei moarns de geweldige froulju fan de thúsoarch. Martsje mantelsoarger, mantel fan leafde. Ik tink dat it hast tiid wurdt foar in lintsje op har mantel.....

Tettie Stiemsma-Walda wennet yn Ljussens, is troud mei Renze mem fan fjouwer soannen en twa dochters. Beppe en ynfal-beukerliedster dy't ek graach skriuwt.

Nanne en Martsje Walda-Sijtsma

Meditatie De Geest van de Liefde

'Maar de vrucht van de Geest is liefde, vreugde en vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing. Er is geen wet die daar iets tegen heeft. Wie Christus Jezus toebehoort, heeft zijn eigen natuur met alle hartstocht en begeerte aan het kruis geslagen. Wanneer de Geest ons leven leidt, laten we dan ook de richting volgen die de Geest ons wijst.' Galaten 5:22-25

door ds. Lubbert Adema

Een crisis zoals wij die nu meemaken, is ook vaak het moment, waarop het beste in mensen naar boven komt, maar blijkbaar ook: het moment waarop het sléchtste in mensen boven komt drijven.

Het slechte dat naar boven komt? Ik noem een paar zaken: dat mensen in onze wereld elkaar de schuld geven, naar bepaalde mensen wijzen: 'die zijn eigenlijk verantwoordelijk voor dit virus en voor deze economische crisis.' De Chinezen, bijvoorbeeld, krijgen het nogal eens te verduren.

Er zijn mensen die haat zaaien, *fake news* verspreiden. Discrimineren. Er is egoïsme, er machthebbers die nog meer macht naar zich toetrekken.

We maken ruzie over allerlei zaken, terwijl we elkaar nu juist hard nodig hebben om samen door deze crisis heen te komen.

Het beste

En toch zie ik - gelukkig - ook, dat de Heilige Geest ervoor zorgt dat bij heel veel mensen het béste naar boven komt. Paulus noemt in Galaten 5 een aantal zaken. Waarbij duidelijk is dat de Heilige Geest van God boven alles is: de Geest van de liefde.

Er zijn ook hier heel wat voorbeelden te noemen. Dat mensen voor elkaar zingen en applaudisseren. Kaartjes sturen en telefoontjes plegen. Om burens denken, boodschappen doen voor anderen.

Syb van der Ploeg en Henk Angenent die op

Hemelvaartsdag langs de Elfstedenroute bij verzorgingshuizen gaan staan en zingen. En mensen die voorzichtig zijn om anderen niet in gevaar te brengen.

En dat is nou precies waar christelijke vrijheid om draait: dat je je naaste liefhebt als jezelf.

Dat wij voorlopig nog geen kerkdiensten houden zoals we gewend zijn, dat is geen inperking van godsdienstvrijheid, dat heeft er niks mee te maken. Het heeft alles te maken met: je naaste liefhebben als jezelf. Met je verantwoordelijk weten voor elkaar. En dus zuinig op elkaar zijn in deze crisistijd.

Om elkaar denken

Het is ook weten in deze tijd, dat er mensen zijn die zwaar getroffen worden. De vrijheid van een christen is, dat je dan óók om elkaar denkt, en voor elkaar bidt.

Voor wie verdriet heeft, voor wie zo eenzaam is, voor wie niet overzien kan hoe hij of zij financieel de eindjes aan elkaar zal knopen.

En dat er op ons allemaal een beroep wordt gedaan om ons te laten leiden door de Heilige Geest van God, de Geest van de liefde, de zorg en de naastenliefde.

En soms, als ik naar de samenleving kijk vandaag, zie ik iets en voel ik iets van die deken van liefde die zo hard nodig is.

ds. Lubbert Adema is predikant van de Protestantse Gemeente Metslawier-Niawier

Leesooster	Week 25, 14 t/m 20 juni		Week 26, 21 t/m 27 juni	
	zondag	Matteüs 9:35-10:4	zondag	Psalm 69:31-37
	maandag	Matteüs 10:5-15	maandag	Romeinen 6:1-14
	dinsdag	Matteüs 10:16-23	dinsdag	Romeinen 6:15-23
	woensdag	Matteüs 10:24-33	woensdag	Romeinen 7:1-12
	donderdag	Matteüs 10:34-11:1	donderdag	Romeinen 7:13-25
	vrijdag	Psalm 69:1-13	vrijdag	Romeinen 8:1-11
	zaterdag	Psalm 69:14-30	zaterdag	Romeinen 8:12-25
	Week 27, 28 juni t/m 4 juli			
	zondag	Romeinen 8:26-39	zondag	Romeinen 9:1-18
maandag	Romeinen 9:1-18	dinsdag	Romeinen 9:19-33	
dinsdag	Romeinen 9:19-33	woensdag	Matteüs 11:2-15	
woensdag	Matteüs 11:2-15	donderdag	Matteüs 11:16-30	
donderdag	Matteüs 11:16-30	vrijdag	Psalm 27	
vrijdag	Psalm 27	zaterdag	Zacharia 9:1-8	
zaterdag	Zacharia 9:1-8			

De Geandeweis 12 t/m 16 zijn nummers voor drie weken

Persoonlijk

Wat heeft ú met Israël?

In een enquête probeerde ik een tijd geleden eerlijk antwoord te geven op de vraag: 'Wat heeft u met Israël?' Ik werd er toen bij bepaald dat ik – eerlijk gezegd – niet heel veel met Israël 'had'. Ik vermoed dat ik niet de enige ben. Want waar gaat het over bij het woord 'Israël'? Bedoel je dan het volk? Het land? Of allebei? En kun je die twee überhaupt los van elkaar zien? *door Nelleke Berntsen*

Er zijn weinig onderwerpen zo controversieel als 'Israël', zowel in de kerk als in de rest van de samenleving. Een gesprek over Israël in de zin van 'het Joodse volk' loopt heel vaak uit op een discussie over de politiek van het land Israël. En daarover raken de gemoederen vaak zó verhit dat veel mensen zich maar liever helemaal niet over het thema uitlaten.

Ik las in het *Nederlands Dagblad* van 25 april een artikel van dr. Cees van Halem. Hij is in 2015 gepromoveerd op een proefschrift over de plaats van Israël in het Nederlands protestantisme. Hij herkent, dat het vooral op institutioneel niveau inmiddels moeilijk is om hierover een standpunt in te nemen.

'Heilige plicht'

Maar hij wijst daarnaast op 'de heilige plicht' van christenen om op lokaal of individueel niveau de band met Gods volk levend te houden.' Dit kan voor theologen vanaf de preekstoel, en voor kerkgangers bijvoorbeeld via het steunen van overlevenden van de Holocaust, die na alle doorstane ellende nu nóg in armoede leven. 'Wij moeten leren om het Joodse volk te respecteren, te waarderen en lief te hebben als onze oudste geestelijke broer', stelt hij.

Het is een beeld waar iedereen zich wel iets bij zal kunnen voorstellen. Een broer (of zus) heeft misschien een heel ander leven dan jij. Hij (of zij) zal wellicht keuzes maken waarmee jij het helemaal niet eens bent. Maar je bent wél familie, je hebt een gezamenlijke geschiedenis. Er is dus, hoe je het ook wendt of keert, een verbintenis. Het is voor iedereen verschillend hoe hij daaraan invulling geeft, maar een neutrale of afzijdige houding is feitelijk onmogelijk: de band is er, je bent 'kinderen van één vader'.

Vervangingsleer

Nu moet gezegd worden dat 'de kerk' eeuwenlang goed haar best heeft gedaan om die band te ontkennen. Al in de eerste eeuwen van het christendom werd - als rode draad in de theologie - de stelling betrokken dat alleen 'de christenen' het volk van God zijn. Kerkvaders zoals Irenaeus en Augustinus leerden, dat de Joden door hun weerspanningheid van de genade van God waren ontferd en dat 'de kerk' daarvoor in de plaats was gekomen. Deze gedachte, die wij kennen als 'de vervangingsleer', heeft natuurlijk heel veel impact gehad. Hier is de toon gezet, die uiteindelijk de weg vrij maakte voor de Jodenhaat van Hitler en zijn volgelingen.

In de meeste kerken is deze 'vervangingsleer' inmiddels gelukkig achterhaald. Maar ook ik hoorde als kind mooie verhalen uit het Oude Testament, met daarbij telkens de boodschap dat Gods volk niet deed wat God wilde. En dat ze Jezus niet erkenden als Gods zoon. Ze lie-

ten hem zelfs kruisigen! De ondertoon was dat het eigenlijk best logisch was dat ze - nadat in 70 na Christus de tempel was verwoest - ontheemd waren geraakt, en nergens echt welkom waren... En soms werd na zo'n verhaal dan gezegd dat we moesten bidden 'dat ze zich zouden bekeren'.

Paulus

Inmiddels heb ik veel gelezen over de verhouding tussen 'de kerk' en Israël. Ik heb ook lezingen van 'Christenen voor Israël' bezocht. Het bracht me tot het inzicht - en daar ben ik van geschrokken - dat de kerk bepaald niet heeft gedaan wat Paulus opdroeg in zijn brief aan de Romeinen.

Paulus legt in zijn brief uit, dat de christenen uit de heidenen zijn geënt op afgebroken takken van 'de edele olijf' (het volk Israël), maar dat dit níet betekent dat zij béter zijn dan die olijf. Zij mogen zich daar dan ook niet tegen verheffen. Uiteindelijk is het God te doen om een herstel van Zijn eigen volk en dat zal dan samen met de christenen uit de heidenen delen in het heil. 'Slechts een deel van Israël werd onbuigzaam, en dat alleen tot het moment dat alle heidenen zijn toegetreden. Dan zal heel Israël worden gered, zoals ook geschreven staat: 'De redder zal uit Sion komen, en wentelt dan de schuld af van Jakobs nageslacht.'

Over dit verwachte herstel wordt in het Oude Testament al veel gesproken. Hosea bijvoorbeeld profeteert over de overspelige bruid die opnieuw ten huwelijk genomen zal worden door God.

Om het heel eenvoudig te zeggen: wij christenen zijn op een andere manier kinderen van God geworden, maar niet in plaats van het Joodse volk, maar naast hen, als broers en zusters. En wij mogen het aan God overlaten hoe Hij Zijn volk zal herstellen.

Individueel

Er is de afgelopen tijd - terecht - weer veel aandacht besteed aan wat kerk en staat hebben laten gebeuren met Gods volk in de Tweede Wereldoorlog, en of een excuus hiervoor nog zin heeft. Er is soms de vraag wat het (nog) voor de kerk betekent 'dat kerk en Israël onopgeefbaar verbonden zijn'. Dat is een moeilijk te beantwoorden vraag. Maar er is méér dan de vraag wat kerkgenootschappen zouden moeten of kunnen betekenen. Het gaat er ook om wat ieder van ons kan betekenen op de plaats waar God ons gesteld heeft.

Nelleke Berntsen uit Leeuwarden gaat geregeld voor in verschillende kerken. Ze is gepensioneerd docente levensbeschouwing en redactielid van Geandewe!

Eeuwenoude olijfboom in Israël. De olijfboom wordt vaak gebruikt als beeld voor verhouding tussen de kerk en Israël. Foto: Willem Wilstra

Geloofsgetuige

Hemma van Gurk

'... ook enkele vrouwen, die uit eigen middelen voor hen zorgden...' (Lucas 8: 2-3)

* Plm. 980

† 29 juni 1045, Gurk, Karintië (O)

Hoe is het in zijn werk gegaan dat Europa bezaaid is geraakt met kerken en het christendom het continent ging bedekken? Dwang en drang, of zachte hand? De adel heeft vaak een sleutelrol gespeeld. Daar zat het geld. Daarmee konden kerken, scholen en geestelijken betaald worden. In mijn eerste gemeente vertelde men nog altijd over de freule van het plaatselijk kasteel die rond 1900 de christelijke lagere school had gesticht. Gratis goed onderwijs voor de pachters - en ondertussen werd een stevige versie van het protestantse geloofsverhaal de kinderzelen ingedruppeld. Het kasteel betaalde ook al eeuwen de pastorie en had een dikke vinger in de pap van het beroepingswerk als er een nieuwe dominee moest komen.

Op een vakantie in Oostenrijk kwam ik terecht in een rustig zijdal, op zoek naar de abdijkerk van Gurk waar prachtige Romaanse fresco's te bezichtigen zouden zijn. De extra verrassing was het unieke en aandoenlijke houtsnijwerk met bijbelse taferelen op de kerkdeuren. Hier bleek het gebeente van Hemma te rusten, de adellijke dame die in dit dal geëerd werd als kerkstichter. Met kennelijke goedkeuring van haar man Wilhelm von der Sann waren er op hun landgoederen kerken verzezen. Na de dood van haar man - en mogelijk ook haar zoons - was ze de rijkste vrouw van haar tijd. Ze stichtte een vrouwenstift in Gurk. Vóór haar tijd waren er in heel Karintië nauwelijks twintig kerken. Zij heeft het aantal met minstens negen verhoogd.

De ongetwijfeld nog min of meer heidense boeren zullen zo langzamerhand gewend geraakt zijn aan de nieuwe ritmes en rituelen van christelijke feesten en vastendagen en aan de klanken van sonore misgezangen. Een eeuw later kwamen de luxe fresco's voor de juiste beeldvorming zorgen, een feest voor het oog.

Zo zal het zijn gegaan in de meeste dalen, of op de terpen in drassige wadden, en in brinkdorpen tussen de moerassen. Op oude heiligenkalenders wemelt het van zulke dames, regionaal herinnerd, gekoesterd en vereerd. Ze wekken vermoedens over de vrouwen die in de evangeliën met name worden genoemd, zoals Johanna de vrouw van Chusas de rentmeester van Herodes. Sponsors van het Evangelie!

De hoed, schoenen en juwelen van Hemma in kerkelijke schatkamers zijn grotendeels van jongere datum. Geschriften over haar zijn verloren geraakt. Het ging haar vast om een andere Naam dan de hare.

Harmen Jansen

Byldspraak - Willem Wilstra

Babel

De anekdoate oer de tourkemjitters (Aldeboarn) en de lyntsjesnijers (Tsjom, foto) hat my oanset om dizze *Byldspraak* te skriuwen. De toer fan Tsjom stiet te boek as heechste doarpstoer fan Fryslân, mei 72 meter.

De toer fan de Bonifatiustsjerke yn Ljouwert is heger - 85 meter - mar stiet dus yn 'e stêd. En dêr binne twa kantoargebouwen noch heger: de Achmeatoer is 114 meter en de Avérotower 77 meter. Dizze wiisheid kinne wy allegearre fine op Google.

No woe ik wol witte hoe heech at de toer fan Babel ea west hat, mar dat stiet net yn 'e Bibel. It is bekend dat wol mear ferhalen yn 'e Bibel mar sunich binne mei details.

Ik sels bin nijsgjirrich omtrint ierdrykskundige ynformaasje en sadwaande woe ik dat aspekt oer Babels toer wol witte.

Der stiet in grou boek by my yn de kast, de *Atlas van de Bijbel*, dêr't ik hiel wiis mei bin. Dêr fyn ik al in hiele protte oanfolgings yn, mar de ûndersikers en wittenskippers dogge altyd wer nije ûntdekkings. En it moat sein wurde, google.com is fan dizze tiid.

De toer fan Babel is yn 478 jier foar Kristus hielendal ferneatige, de basis wie neffens hjoeddeistige argeologen trepfoarmich, fan 91 meter yn 't fjouwerkant en dan ek 91 meter heech. It stribjen wie in toer mei spits 'oant yn 'e himel ta', mar se binne net heger kaam as leech hingjende bewolking.

Connect-avond deze keer op Youtube op 19 juni

Diversen

Evangelist Jan van Dooijeweert en zijn vrouw Nellie zijn op vrijdag 19 juni de sprekers tijdens de tweede online Connect-Jongerenavond. Waar de avonden normaal gesproken in Driezum worden gehouden, kan iedereen nu om 20.00 inschakelen op Youtubekanaal 'Connect-jongerenavondenFryslan' (of scan het logo met de Geandewei-app). Thema is: God werkt...? De video kan ook later worden bekeken.

Dorpskerkenbeweging

Wat is een kerk?

Sinds half maart 2020 is onze samenleving drastisch veranderd. Ook de kerkelijke samenleving. Van de ene op de andere zondag werden kerkdeuren gesloten en waren zondagse vieringen niet meer toegankelijk. Al snel kwamen er allerlei alternatieven, zoals online kerkdiensten, vlogs, extra nieuwsbrieven, dagelijkse ochtendgebeden via Facebook, et cetera. Ook werd er heel hard gewerkt om het omzien naar elkaar, waar de kerk toch een kei in is, opnieuw vorm te geven in een samenleving die wordt gekenmerkt door afstand houden. Iemand noemde dit eens 'het corona-activisme'. Het was de eerste reactie op een ingrijpende verandering. *door Jolanda Tuma*

Nu we een paar maanden verder zijn, de coronastorm en het corona-activisme een beetje zijn geluwd, komt er ruimte voor meer inhoudelijke vragen. Het kerkelijke leven waar we zo aan waren gehecht, zal voorlopig niet meer terugkeren. De protocollen die de Protestantse Kerk in Nederland half mei heeft uitgegeven schetsen een beeld van kerk-zijn waar niemand echt gelukkig van wordt. Maar wat dan wel?

Eigenlijk zet de coronacrisis de vragen op scherp die al veel langer rondwaarde in de dorpskerk: Wat is een kerk? Wat is kerk-zijn? Deze vragen kwamen vorig jaar geregeld aan de orde in de ontmoetingen tussen gemeenten en Dorpskerkambassadeurs, en komen ook aan de orde tijdens de digitale netwerk-bijeenkomst die momenteel worden georganiseerd door de Dorpskerkenbeweging.

Gehoorzaal

In dagblad *Trouw* (11 mei 2020) stelt Nico de Fijter deze zelfde vraag in het artikel genaamd 'De kerk is meer dan een 'gehoorzaal licht''. Hij snijdt daarmee een cruciaal punt aan. Hij schrijft: 'De kerken zijn méér dan een gehoorzaal waar naar een preek wordt geluisterd. Het zijn verblijfsruimtes die tot de verbeelding spreken, en alle zintuigen prikkelen. Of misschien nog wel beter: het zijn speelruimtes voor de Geest.'

Deze woorden werden bij hem opgeroepen door de beroemde kerkinterieurs van de zeventiende-eeuwse schilder Pieter Saenredam. Die kenmerken zich door leegte, ruimte en rust. Op de schilderijen zijn wel kerkgangers te zien, maar die domineren het beeld niet, 'zij verpozen er'.

Greidhoekekathedraal

En dat woord 'verpozen' brengt me naar Lollum, naar de Greidhoekekathedraal waar freelance-dominee en buurman van de kerk, Liuwe Westra, elke dag de deur opent zodat mensen in de kerk kunnen verpozen.

De kerk is toch in de eerste plaats een plek voor bezinning, gebed en lofzang, ook of juist in tijden van crisis. (*Friesch Dagblad*, 18 mei 2020). Hoe mooi zou het zijn dat alle kerken op het Friese platteland gewoon de deuren zouden openen van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. In de rust en de stilte van die sacrale ruimten blijken steeds weer onvermoede snaren te worden geraakt, vooral wanneer je het geluk hebt om even alleen in een kerk te verpozen.

Aan de andere kant is er natuurlijk het samenkomen van de gemeente en de verkondiging van Het Woord wat de kerk ook - en juist in het bijzonder - is. Tijdens de eerste digitale netwerksessie van de Dorpskerkenbeweging, waaraan meerdere kerken uit Noord-, Midden- en Zuid-Nederland meededen, kwam dit ter sprake. Nu gemeenteleden niet meer samen kunnen komen, maar er via digitale weg nog wel diensten worden gehouden, roept dit wel bijzondere vragen op. Bijvoorbeeld over de term 'kerkelijke gemeente'. Waar in het precoronatijdperk het gebruik van de termen 'kerkelijk', 'randkerkelijk' en 'buitenkerkelijk' al wat ongemakkelijk was, gaat dit nu helemaal niet meer op.

Veel vaste kerkgangers blijken nu op zondagmorgen ook andere programma's op televisie te kijken. Of ze voelen zich vrij om eens te gaan wandelen in plaats van naar de dienst te luisteren. Anderzijds blijken nu mensen naar

de dienst te luisteren die normaal gesproken niet naar de kerk zouden komen. Je kunt nu heerlijk anoniem eens horen wat er in al die kerken gebeurt, zonder dat je wordt opgemerkt als 'vreemde eend'. De term 'gemeente' wordt daarmee zeer diffuus. En dat is misschien wel helemaal niet erg. Integendeel!

Groter podium

En er zijn al die andere vormen van kerkelijke activiteiten zoals meditatieve momenten, ochtendgebeden, vlogs, interviews, die allemaal online worden geplaatst. Opeens krijgt de kerk een veel groter podium. Misschien is het zo gek nog niet om iets van dit podium te blijven gebruiken als er ooit weer 'gewoon' gekerkt kan worden. Als die tijd al komt... Want ja, wat wil dat zeggen, 'gewoon kerken'? Is de kerk de eeuwen door niet altijd in beweging in de manier waarop zij in de wereld is?

Ik hoop van harte dat we niet direct weer in de actiemodus schieten nu de protocollen van de Protestantse Kerk bekend zijn en we praktisch kunnen gaan nadenken hoe we in de anderhalvemetersamenleving kerk kunnen zijn volgens 'het nieuwe normaal'. Maar dat we vooral gaan verpozen bij die vraag wat het betekent om kerk te zijn. Corona blijkt onverwachte wegen te openen en geeft ons tijd om daarover na te denken.

Jolanda Tuma was de eerste Dorpskerkenambassadeur voor Noord-Nederland.

Wilt u ook eens deelnemen aan een digitale netwerksessie? Neem dan contact op met haar opvolger Mark Schippers om afspraken te maken. m.schippers@protestantsekerk.nl / (06) 15 17 93 63.

De Greidhoekekathedraal in Lollum. Scan de foto voor het televisieprogramma NieuwLicht over een herbestemming voor deze kerk. Foto: Willem Wilstra

Byldspraak - Willem Wilstra

Babel

Redacteuren en medewerkers van Geandeweï bespreken boeken, cd's of dvd's die ze bij de lezers onder de aandacht willen brengen. Met bijdragen van Jan-Dirk Wassenaar, Aukje de Bildt, Evert Pieter van der Veen

De beker der gramschap

De laatste tijd las ik een aantal boeken over de oorlog 1940 - 1945. We denken dat we al veel over die oorlog weten, maar eigenlijk weten en begrijpen we er niets van. Twee boeken verrasten me: het boek dat ik hier bespreek: *De beker der gramschap* en *De joodse bruid* van Edith Hahn-Beer. Op 9 april 1945 werd Dietrich Bonhoeffer, predikant in Duitsland tijdens de oorlog, na een gevangenschap van twee jaren, in het concentratiekamp Flossenbürg ter dood gebracht, vanwege zijn rol in het Duitse verzet.

De beker der gramschap is een historisch-biografische roman over Bonhoeffer. De Amerikaanse schrijfster Mary Glazener laat zien hoe de macht van de nazi's vanaf 1933 om zich heen grijpt en hoe Bonhoeffer ervan overtuigd raakt dat hij zich tegen Hitler en consorten moet verzetten. Glazener tekent Bonhoeffer als een gevoelig en begaafd mens, temidden van zijn familie en vrienden, compromisloos in zijn verzet. Ze volgt nauwgezet de historische omstandigheden en laat ons zo lezen hoe de Bekennende Kirche in Duitsland is ontstaan. Ook lezen we hoe Bonhoeffer naar verschillende landen reist om onder de dekmantel van lid van de Abwehr, de Duitse inlichtingendienst, hulp te zoeken voor de Bekennende Kirche en haar verzet tegen het nazisme. Hij kon reizen omdat hij wereldwijde oecumenische contacten had. De nazi's dachten dat hij als lid van de Abwehr mensen zou kunnen 'beker' om voor het naziregime te kiezen. In wezen was hij bezig in het verzet. Dit boek is, naast een roman, ook een zeer informatief boek over het werk en het leven van Dietrich Bonhoeffer. Mooi om te lezen. (AEdeB)

De beker der gramschap, Dietrich Bonhoeffer in verzet tegen Hitler, Mary Glazener, 1992, Nederlandse vertaling: Uitgeverij Kok, Kampen, 1995

In wolken uitgesneden

*Zoek Christus niet in het verleden,
niet in de nevel van de tijd.
Zoek in de wonden van het leven
zijn tegenwoordigheid.*

*Hij lijkt zo ver van ons verwijderd
maar is ons rakelings nabij.
Hij die verhoogd werd na zijn lijden
is mens aan onze zij.*

*Zijn koninkrijk is ons gegeven
in onrust, moeite en gemis
totdat in de wolken uitgesneden
zijn dag gekomen is.*

Het bovenstaande lied heet *Een nieuw hemelvaartslid*. Het is van de hand van René van Loenen en staat in het onlangs verschenen boekje *In wolken uitgesneden*, een bijzondere uitgave van René van Loenen en Jeltje Hoogenkamp, onder redactie van Rieks Hoogenkamp, de man van het christelijk-culturele podium De Roos van Culemborg. Het is een bundel met 71 liedteksten en een aantal afbeeldingen van schilderijen.

Ik aarzel niet om te zeggen: het is een van de beste verzamelingen christelijke gedichten die ik ooit onder ogen heb gehad. Van het niveau van *Op de wijze van het lied* van Hans Mudde, een bundel die mij dierbaar is en die ik vaak ter hand neem. René van Loenen (Hilversum, 1950) heeft in de loop der tijd honderden liedteksten en gedichten geschreven. Hij werkte mee aan het project 'Psalmen voor nu' en vertaalde liedteksten voor onder andere Iona en het *Liedboek* van 2013 - voor de laatste bundel leverde hij negentien bijdragen. Voor zijn nieuwe dichtbundel heeft van

Loenen vooral recente teksten gekozen. Ze zijn alle voorzien van een melodie, een groot aantal van de hand van zijn neef Yme van der Valk.

In wolken uitgesneden bevat niet alleen bijbelse en liturgische teksten, maar ook pennenvruchten gebaseerd op werk van onder anderen Franciscus van Assisi, Martin Luther, Dietrich Bonhoeffer, Etty Hillesum en Tomáš Halík. De titel is ontleend aan *Een nieuw hemelvaartslid*. Bij dit gedicht merkt Van Loenen op dat hij schatplichtig is aan het gedachtegoed van Bonhoeffer en Halík. (J-DW)

'In wolken uitgesneden'
Liedteksten René van Loenen.
Schilderijen
Jeltje Hoogenkamp;
Buijten en Schipperheijn,
2020; 18,75 euro.

Levende stenen

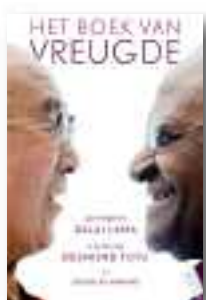

Stichting Alde Fryske Tsjerken bestaat vijftig jaar en bracht ter gelegenheid daarvan dit boek uit waarin de 52 kerken van de stichting worden gepresenteerd. Per kerk zijn er twee pagina's met een korte geschiedenis van de kerk, vaak met mooie verhalen en markante gebeurtenissen uit het verleden. Ook is er aandacht voor de kerkklokken en het orgel. Veel kerken waren aan restauratie toe op het moment dat ze aan de stichting werden overgedaan. Nu staan ze er

weer prachtig bij. Eén grotere foto laat de buitenkant van de kerk zien, waarbij de foto's van Boksum en Ginnum een speciale vermelding verdienen vanwege hun prachtige sfeer. Daarnaast zijn er twee kleinere foto's van het interieur. De kerk van Augsburg is de eerste die indertijd in beheer van de stichting kwam. Het interieur van de kerken van Bears, Feinsum, Hantumhuizen is bijzonder fraai. De kerk van Britsum heeft mooie fresco's. De kerk van Hegebeintum is bekend om zijn zestien rouwborden en staat op een terp van maar liefst acht meter boven NAP. (EPvdV)

Levende stenen - Vijftig jaar Alde Fryske Tsjerken, Hans Willems, 9,95 euro, aldefrysketsjerken.nl

Het boek van vreugde

Het boek van vreugde is een sfeerimpressie van een uitgebreide ontmoeting tussen de geestelijke leiders de Dalai Lama en aartsbischop Desmond Tutu. Auteur Douglas Abrams die hierbij aanwezig was, zegt dat het boek onderwijs, kennis en verhalen over levensvreugde met de lezers wil delen. Vreugde

is '... een meer bewogen, krachtigere, zelfs spirituelere gemoedstoestand, die volledig gericht is op de wereld', schrijft hij op pagina 71. Vreugde is een levenswijze die diep van binnenuit komt waarin een mens zichzelf overwint, het leven aanvaardt en het lijden onderkent.

De gesprekken zijn verweven met beschouwingen van de auteur en beide gesprekspartners getuigen van levenswijsheid en geestelijk inzicht. Zij verwijzen naar religieuze geschriften en citeren woorden van bijvoorbeeld Mandela. Mooi is de Tibetaanse bede: 'Van lijden

wens ik me nog niet het geringste; van geluk heb ik nooit genoeg. Hierin verschil ik niet van andere mensen. Zegen mij opdat ik me mag verheugen in het geluk van anderen', (pagina 146). Het boek vraagt van de lezer wel enig geduld omdat er veel aandacht is voor de algehele sfeer van de gesprekken. Het boek eindigt met oefeningen om vreugde in het eigen leven te verdiepen. (EPvdV)

Het boek van vreugde, de Dalai Lama en Desmond Tutu met Douglas Abrams, Harper Collins, 12,50 euro

Elkaars taal verstaan door de Heilige Geest

Pinksteren, de uitstorting van de Heilige Geest, is tegelijk het startpunt van de Zending. Door die Heilige Geest kunnen wij elkaars taal verstaan. Dat is een groot goed, want door goed taalgebruik kunnen wij ongedachte doelen bereiken. We gaan zien hoe in het verleden God de opstandige mensen in verlegenheid bracht door hun taal te verwarren én hoe op het Pinksterfeest mensen uit de toenmalige wereld elkaar verrassend verstonden. Taal is de essentie van ons mensenbestaan.

door Maurice C.J. Wielenga

De torenbouw van Babel

De torenbouw van Babel is ons bekend. We horen in Genesis 11 hoe er op aarde één taal was en één spraak. De nakomelingen van Noach trokken naar het oosten tot ze in het land Sinear kwamen, waar zij zich vestigden.

De Noachieten zeiden: 'Kom, laten we een stad bouwen met een toren die tot in de hemel reikt. En laten wij ons een naam maken, opdat wij niet over de hele aarde verstrooid raken' (Genesis 11:4).

Maar de Heer daalde af om te zien hoe de stad en de toren vorm kregen. En God veroorzaakte daarop een spraakverwarring. Door deze situatie werden de stad en toren niet afgebouwd. God verspreidde de mensen vervolgens over de aarde. En de stad werd Babel. Het voornaamste wat wij hieruit kunnen concluderen is: God bestraft de hoogmoedigen en de nederigen heeft hij juist lief.

Fijnmazige cultuur

Dat die ene taal verstrooid werd, wordt door taalgeleerden niet als een ramp gezien. Integendeel: wat heeft de taalspreiding een fijnmazige cultuur opgeleverd. Nu nog zijn er in onze wereld ongeveer zesduizend talen. Er verdwijnen vele, maar er ontstaan ook weer nieuwe.

Feest van de eerstelingen

In de Bijbel wordt het Pinksterfeest, *Sjawoe'ot* of Wekenfeest, ook feest van de eerstelingen genoemd. Ons woord Pinksterfeest is de vertaling van het Griekse woord, dat 'de vijftigste dag' betekent. Het laat zien dat dit feest op de vijftigste dag na Pasen valt.

Pinksteren is ook een oogstfeest. Tijdens Pasen werd begonnen met het tellen van de Omer. Zeven maal werden er zeven weken geteld. Als die periode afgesloten was, werd de tarweoogst binnengehaald. Het Paasfeest moet op het Pinksterfeest uitlopen en er mee eindigen. Zo is het Pinksterfeest de bekroning van het Paasfeest. Als wij hierover nadenken, moeten wij ons in deze beleving kunnen herkennen.

Sjawoe'ot

Op het Pinksterfeest hebben de orthodoxe Joden nog steeds twee grote broden (galles), waarover de zegen wordt uitgesproken. Deze broden zijn het symbool van de twee stenen tafelen waarop de tien geboden gegraveerd stonden. Het Pinksterfeest, het *Sjawoe'ot*, herinnert de gelovige Joden aan het feit dat God bij de berg Sinaï Zijn Woord aan Zijn volk gaf. Israël was er getuige van dat donderslagen en bliksemstralen rond het gebergte verschenen en de berg in rook gehuld was. Het maakte

Schilderij: Jan Kooistra

een geweldige indruk op het volk: het beefde en bleef van verre staan (Exodus 20: 18).

Hij, God, is in lichtglans verschenen, komend uit het midden van heilige tienduizenden en aan zijn rechterzijde zagen zij een brandend vuur (Deuteronomium 33: 1,2). Rabbi Shmuel Yerusalem zegt hierover: 'Hij bracht hen van Zijn rechterhand het vuur van het geloof.'

Oogstfeest

Zoals in de Bijbelse tijd het Pinksterfeest een oogstfeest was in natuurlijke zin, zo was het Pinksterfeest van Handelingen 2 een oogstfeest in geestelijke zin. Het ging er nu om dat de geestelijke oogst binnengehaald zou worden. Johannes de Doper kondigde het al aan: 'Hij zal u dopen met de heilige Geest en met vuur.'

Op de Pinksterdag waren in Jeruzalem talrijke Joden bijeen, ook afkomstig uit andere landen, maar het waren wel allemaal Joden. Zowel bij de Sinaï als in Handelingen 2 is er sprake van 'vlammen'. Smeedt God bij de heilige berg een bijzondere band met Zijn volk, nu verklaart Hij, dat ieder die zijn vertrouwen

in Jezus stelt, door hem als Zijn kind aanvaard zal worden.

Tongen als van vuur

Wat bij de Sinaï gebeurde, herhaalde zich in andere vorm in Jeruzalem: er vertoonden zich tongen als van vuur, die zich verdeelden en op een ieder van hen zetten.

Er gebeurde nog een wonder: het talenwonder. Ieder van de omstanders, ook uit verre streken, hoorde het Evangelie in zijn eigen taal. Dat zal een grote verbazing gegeven hebben. De Heilige Geest kwam als een wervelwind en de mensen liepen over van enthousiasme. Petrus greep de gelegenheid aan om een verklaring van dit wonderbare gebeuren af te leggen. Hij riep de omstanders - en ook ons - op zich te bekeren en om Christus als Leidsman te aanvaarden.

Een geestelijke oogst, de geboorte van de Kerk van Jezus Christus. Dat er nog velen zich roepen mogen voelen Jezus te volgen.

Maurice C.J. Wielenga uit *Joure* is publicist en een vaste medewerker van *Geandewei*

VOLGENDE KEER in G eandewei

Liturgie in de vrijzinnigheid

